

20. tabor Slovenija v svetu

ZAKAJ OSTATI V SLOVENIJI

Uvod

Leto 1991 je v zgodovinskih trenutkih povežalo vse Slovence doma in po svetu. Stereotipi o izseljencih so se pričeli rušiti in mnogi Slovenci iz domovine in sveta so zaznali, da Slovenija nujno potrebuje širšo vseslovensko povezovanje, »društvo izseljencev za izseljence« – sogovornika, ki bi tudi imel izkušnjo v izseljenstvu, ki bi izseljence obravnaval kot subjekt in kot del slovenskega narodovega telesa. S to idejo smo leta 1991 ustanovili Izseljensko društvo Slovenija v svetu.

Izseljensko društvo Slovenija v svetu smo ustanovili v letu 1991, v času, ko se je slovenska država osamosvajala in vključevala v zbor narodov. V tem letu smo se nekateri Slovenci rojeni v Argentini preselili v Slovenijo. Nekaj mesecev pozneje smo se z delegati slovenskih skupnosti po svetu dogovorili, da ustanovimo društvo izseljencev za izseljence, Na prvem občnem zboru je društvo prejelo ime Izseljensko društvo Slovenija v svetu ali SVS.

Povezovanje z organiziranimi slovenskimi skupnostmi po svetu je v dvajsetih letih obrodilo obilne sadove. V slovenskem prostoru smo z leti in s trdim delom uspeli dati izrazito in kvalitativno noto v prid odnosu do slovenskega izseljenstva in njihovega dela. Izvirna ustvarjalnost in izvirna razmišljanja slovenskih izseljencev so v slovenskem prostoru prinesla nov duh. Preko obstoječega šolskega sistema v izseljenstvu ter športnih in kulturnih ustanov smo lahko organizirali prireditve in obiske, ki so nas obojestransko bogatila. SVS je z raznimi programi in gostovanji skušalo približati Slovenijo vsem generacijam, posebno generacijam, ki niso še imele osebnega izkustva v Sloveniji. Vsako leto so nas obiskovali in nas obiskujejo dijaki iz prekomorskih držav, pevski zbori, različne gledališke in folklorne skupine. Po panogah se vrstijo različne športne prireditve (prvenstva v odbojki, v nogometu ...).

Po osamosvojitvi Slovenije so Slovenci po svetu želeli povedati, kakšno Slovenijo si želijo imeti. V ta namen smo od leta 1994 pričeli s tradicionalnimi tabori Slovencev po svetu. Prvi so bili izpovedni in namenjeni predvsem prvi generaciji, rojeni v Sloveniji, ki dolga desetletja ni mogla spregovoriti v svoji lastni domovini. Sledili so tematski tabori o šolstvu, kulturi, o povezovanju z domačim krajem, o ohranjanju jezika, o mladini ... Zdaj, ko izseljenstvo že vodi druga oz. tretja generacija želimo, da njihovo srce navežemo na Slovenijo. Tabori Slovencev po svetu, ki jih vsako leto pripravljamo na prvo nedeljo v juliju, ob 20. obletnici na Veliki planini je nas zbralo preko 600 Slovencev iz vseh vetrov – Slovenije, Francije, Argentine, Kanade, Avstrije, Italije, Nemčije, ZDA in zamejstva. Taka prisotnost nam je po dvajsetih letih dela vlila novo upanje in nam potrdila, da smo na pravi poti.

Okrogli jubilej Izseljenskega društva Slovenija v svetu smo tudi praznovali z različnimi prireditvami v Slovenski filharmoniji, v Zavodu sv. Stanislava, na Veliki planini, na taboru Slovencev po svetu in z različnimi razstavami ter obiski iz izseljenstva.

V zbornik smo skušali vključiti vse glavne aktivnosti, ki so nas zaznamovale v teh dvajsetih letih in ki so oblikovale naše delo.

Dvajseta obletnica delovanja društva, ki z nekajmesečnim zamikom sovpada s praznovanjem 20-letnice slovenske samostojnosti, je mejnik, pri katerem lahko naredimo pregled dosedanjega dela in zastavljenih ciljev.

Boštjan Kocmur, ustanovni član ter prvi in devetnajstletni predsednik SVS

Okrogla miza Zakaj ostati v Sloveniji?

Dr. Klemen Jaklič

Hvala lepa Federicu za besedo in hvala vsem, ki ste prišli, še posebej pa hvala organizatorjem. Moram reči, da se nisem posebej pripravil iz dveh razlogov. Ker sem vedel, da bodo tukaj sami prijatelji. Pripraviti se je treba predvsem takrat, ko te ne razumejo in takrat želiš biti še posebej jassen, da te lahko tudi tisti »neprijatelji« prav razumejo. Vendar med prijatelji se razumemo in sem prepričan, da boste razumeli, kaj želim povedati. Drugi razlog je pa ta, če se nisem mogel v trinajstih ali štirinajstih letih pripraviti do te mere, da bi lahko o tej temi nekaj bistvenega povedal, potem se tudi v tem dnevu pred nastopom ne bi mogel. Vidim pa, da sem imel prav, saj vidim na oglasnem listu, da piše: »Ej ti, kaj boš, ko boš končal faks?? Zakaj ostati v Sloveniji?«. Torej vidim, da je to tema, ki mi je pisana na kožo in z veseljem povem svojo izkušnjo.

Ko sem končal faks leta 1999, sem se odločil za študij ustavnega prava v tujini, preprosto zato, ker se takrat pri nas ni dalo študirati tega dovolj kvalitetno (in tudi danes se ne da). Ker sem znal angleško bolje kot nemško, sem se usmeril k Ameriki. Ustavno pravo, je bila tista gonilna sila, ki me je povsem prevzela. Bil sem čisto nor na to, saj sem še sedaj malo. Zato sem torej poslal prijave in pristal na Harvardu. Na mojo srečo sem dobil mentorje, ki so me razumeli in smo se izjemno dobro ujeli. Moj glavni in osnovni cilj pa je bil, da grem v tujino zato, da bom po nekaj letih lahko prišel nazaj v Slovenijo in začel prinašati to ustavno pravo, ki smo ga z osamosvojitvijo in z začetkom demokratizacije dobili, kot neko krovno pravo, ki je nad vsem drugim pravom, in ki razveljavlja vso ostalo pravo. Tukaj je bil manko, mi smo dobili novo ustavo in sodišče, prakse pa nikjer. Zato se moramo ustavni pravniki zgledovati po tujih sodiščih, kjer so izoblikovali to prakso v stoletjih ustavno-sodne presoje. Zato sem vedel, da je to prava odločitev. Zato so me tudi sprejeli, ker sem jih prepričal s tem, da bom lahko doprinesel k demokratizaciji v domovini. Zato se zame to drugo vprašanje: »Zakaj ostati v Sloveniji?«, nikoli ni vzpostavilo, ker sem vedel, da prihajam nazaj. Jaz sem šel samo začasno tja, zato da dobim to znanje in da prispevam k demokratizaciji in ustavnemu pravu v Sloveniji. Ko sem to razlagal svojim starejšim kolegom v Ameriki, so se mi malo nasmihali in rekli, da so vsi tako govorili na začetku. Po desetih letih pa sem ugotovil, da jaz isto govorim tistim, ki prihajajo za mano. Tujina ima to moč, da te posrka vase. Eden od razlogov je ta, da je konkretno tema, ki mene zanima, bolj razvita tam in ko si enkrat »notri«, je težko zamenjati okolje in preiti v neko drugo, kjer nimaš nobenih resnih možnosti. Kljub temu »Zakaj ostati v Sloveniji?«, ni vprašanje, ker jaz želim ostati v Sloveniji. Moja družina, žena in dve hčerki sta tukaj. Problem je drugje, v državi, v sistemu, ki tega ne omogoča. Če povem čisto na kratko mojo izkušnjo. V vseh teh letih študija in delovanja v tujini sem bil v stiku z ljubljansko pravno fakulteto in drugimi inštitucijami, z rektorjem, z dekanom, z ministrom za visoko

šolstvo. Vendar v vseh teh letih niso bili sposobni zagotoviti, pa ne le meni osebno, ampak vsem Slovencem, ki sem jih zunaj srečeval, slovenske predavatelje imamo na Cambriški univerzi, na Oxfordu, Harvardu, Stendfordu. Za te ljudi sploh ne vemo, sem mislil, da poznam vse, pa vsako leto pride kakšen nov. to je nekaj neverjetnega, država pa ni bila sposobna do sedaj ustvariti neke sheme, da bi te ljudi pritegnila nazaj na fakultete. Sicer je res, da večini teh Slovencev ni do tega, da bi za stalno prišli nazaj. Radi pa bi krožili, »kroženje možganov«. Neka shema, ki bi omogočila neko stalno mesto na ljubljanski pravni fakulteti in na drugih fakultetah, hkrati pa neko drugo gostujoče mesto, vsako drugo, tretje leto na tej vrhunski tuji univerzi. S tem bi dosegli izjemno veliko. S tem bi povezali vrhunske svetovne univerze z domačo univerzo. Ali veste, kakšen potencial je to v znanju, v napredku za slovensko znanost in posledično za slovensko gospodarstvo, za slovensko pravno državo, za razcvet slovenske demokracije. Neznanski potencial. Vendar tega iz strani države, še ni naredil nihče. Nihče ne more reči, da na to nismo opozarjali. Jaz sem dal čisto konkretno shemo, predlog gospodu rektorju, gospodu dekanu, gospodu ministru. Ampak njihovi odnosi niso najboljši med njimi. Zato se potem eden drugega obtožujejo in krivijo eden drugega za razlog zakaj se to ne more izvesti in na koncu, tudi lani, do tega ni prišlo, čeprav bi lahko. Tukaj je ta kritika zoper vse. Tukaj ni kritika zgolj po ideoloških linijah, morda so neki ideološki razlogi, zaradi katerih nekoga ne želiš na fakulteto, vendar mislim, da smo do neke mere že prišli preko tega in prišli do drugega problema. Problema financ. Rečeno mi je bilo, da če bi dobili nove finance, bi lahko to vzpostavili. Vendar teh novih financ ni bilo, oziroma se le-te niso porabile v ta namen. Torej je tukaj kritika zoper vse vladujoče. Bil sem že na kar veliko takih srečanjih, kjer smo lepo govorili o kroženju možganov in podobno. Ko pa smo prišli do vprašanja: »Boste to izvedli?«, se vse konča. To je torej bistvo. Tudi če pozitivno odgovorimo na to vprašanje: »Zakaj ostati v Sloveniji?«. Ptice imajo svoja gnezda, zveri imajo svoje brloge, človek, pa naj ne bi želel ostati doma? Seveda bi si želel, vendar problem je drugje. In to je problem za vse nas, ne govorim tega zaradi sebe, po pravici povedano, tukaj med prijatelji, ne vem če bi lahko delal v okolju pravne fakultete v Ljubljani, ker mora biti tudi okolje takšno, da lahko v njem delaš. Ampak gre za to, da se borim in želim slovenski javnosti tudi predstaviti, zato, da bi lahko Slovenci, ki so po svetu, in ki imajo to željo, in ki bi lahko sodelovali zunaj in doma in s tem ostali v Sloveniji, lahko to dosegli. Menim, da jim država mora to omogočiti, ker so se že dokazali na vrhunskih univerzah, objavljajo publikacije pri vrhunskih založbah, takih, kot jih pravna fakulteta v vsem svojem obstoju od 1918 naprej ni nikoli objavila in tako dalje, v detajle pa lahko gremo kdaj drugič. To je torej glavni problem, to je ta kritika, ki mogoče zveni malo preveč jezno, ampak to je zato, ker je to že nevemkaterič, da poteka takšna prireditev o kroženju možganov in o tem kako se trudimo, vendar v resnici, v praksi to ne funkcionira. To je dejstvo in to je realnost.

Lep pozdrav, spoštovani prijatelji, visoki gostje. Predvsem pa lep pozdrav dijakinjam in dijakom iz Argentine. Vesel sem, da sem lahko ob tako pomembnem dvajsetem jubileju z vami, skupaj s tako zanimivimi sogovorniki. Čestitke predvsem gospodu Kocmurju, gospe Pavlinki, gospodu Zornu, za to organizacijo, za vaše delo za Slovence po svetu že več kot dvajset let. Tudi sam že petnajst let živim in delujem v tujini, od Kanade in preko Londona, Pariza in sedaj v Bruslju, kjer sem že deset let delam v evropskem parlamentu. Na tej poti sem imel priložnost deliti življenje z mnogimi Slovenci po svetu od katerih sem se zelo veliko naučil. Danes bi rad predstavil moj pogled na to, kako mlad človek razmišlja in gleda na to, kje bi živel in študiral, ko konča srednjo šolo in univerzo. Pripravil sem nek pregled, nekaj slikic, da bo malo bolj zanimivo. Rad bi analiziral sedem področji o katerih

vsak mlad človek razmišlja, to bi bila kot neka osnova za naš pogovor za naprej, zato, da bomo videli, kakšna je realna slika iz moje perspektive, mladega človeka, ki želi nekaj iz sebe narediti v življenju v Sloveniji. Osredotočil bi se na sedem stvari. Najprej na kulturo in mentaliteto ter razlike na tem področju, potem na razlike med inštucionalnimi razlikami doma in zunaj, na plače, cene in kupno moč, ki so pomembni elementi pri odločanju, osebni in intelektualni razvoj, ki ga lahko doživiš doma in v tujini, stabilnost v nasprotju raztreščenosti, ki jo tujina velikokrat predstavlja, potovanja in drugi napor, ki so lahko zelo zanimivi, lahko pa zelo naporni, potem pa še okolico in lepo slovensko krajino. To so ključni elementi, glede katerih se mora mlad človek odločati.

Kultura in mentaliteta: ko človek zapusti svoje domače okolje in gre drugam, gre skozi velike spremembe in se srečuje z mnogimi novimi idejami in pristopi do različnih problemov. Vse to vpliva na mladega človeka ter na njem pusti različne pečate. Tudi sam sem se največ naučil v težkih situacijah. Zanimivo v teh stvareh, se mi zdi teorija kulturnega šoka, ki sem jo spoznal v Kanadi, ko sem prišel na drugo stran oceana in ko sem se začel zavedati, da je tam neka druga kultura in neke nove razmere. Ta teorija razlaga prilagajanje na novo okolje v treh fazah. V prvih mesecih je novo okolje po navadi izredno zanimivo in te motivira. Temu pa sledi obdobje kulturnega šoka, ko se človek zave, da ni vse zlato, kar se sveti, ter da mora pametno razločevati, katere značilnosti novega okolja so dobre in katere ne. Glede na vrednote in prepričanje iz katerih vsak posameznik izhaja. V tretjem obdobju, ki se lahko začne šele po več mesecih ali celo letih, ko človek dobi realen pogled na novo okolje ter se nauči razločevati tisto najboljše iz obeh svetov. Ta pot človeka spremeni in njegov pogled na stvari in na stari in novi svet postane nekako unikatni, nov in njegov. To ima lahko za posledico tudi, da ga prijatelji iz domačega ali novega okolja težje v celoti razumejo. Slovenska družba ima po mojih izkušnjah mnoge pozitivne vplive na razvoj mladega človeka. Naj omenim predvsem delavnost, privzgojeno poštenost ter skrb za drugega. To je nekaj kar v naši družbi, v globalu, iz družine, iz vzgoje obstaja. Te vrednote izvirajo neposredno iz

vzgoje, izhaja iz krščanskih vrednot in v je Sloveniji, ne glede na to kako jo imenujemo, skupna tako vernim kot nevernim in to se pokaže po navadi, ko si v tujini. Kar je v Sloveniji manj prisotno in kar odkrijemo v tujini, so vrednote odprtosti, sodelovanja in samozavesti, teh v Sloveniji primankuje in se lahko opazi že pri tem, kako stojijo dijakinja in dijaki rasti, ki imajo veliko več samozavesti, odprtosti, ki jo ima mlad človek, ki je končal univerzo ali srednjo šolo doma. Torej vidijo se te razlike v dobro, ali pa tudi ne, če je tega preveč.

Institucionalne razlike: te vrednote, ki sem jih pravkar omenil, se najbolj jasno odražajo na profesionalnem delavnem okolju v Sloveniji, v tem okolju je konformizem ter toga vertikalna politika, nekaj, kar pogosto vpliva na to, da predvsem mlad človek v Sloveniji težko napreduje, ne glede na morebitne visoke sposobnosti ali dobre ideje. Ena ključnih razlik, po mojem mnenju, med slovenskim in zahodnim delavnim okoljem, da mlad človek, na primer v ZDA ne glede na starost, politično barvo, spol, raso, nacionalnost in druge osebne karakteristike, veliko lažje razvije svoj potencial, tudi zato, ker se tisti, ki nimajo podobnih sposobnosti, pridružijo njegovi ekipi, s ciljem, da bi vsi sodelujoči uspeli ter skupaj napredovali – »V slogi je moč«. V Sloveniji pa je to bolj pregovor, kot praksa. V Sloveniji institucionalna kultura v praksi gotovo ne spodbuja sodelovanja, temveč velikokrat odraža strah, ne samozavest, ljubosumje tistih, ki bi lahko skupaj sodelovali ter prispevali k razvoju nekega projekta, tako se v Sloveniji zgodi, da te, ko pogledaš iz povprečja in pokažeš svoje sposobnosti, družba raje potolče nazaj v povprečje, ti pretrga vrv po kateri plezaš, kot da bi ti pomagala, da splezaš še hitreje do svojega potenciala, kot da kolegi ne bi razumeli, da bi imeli ob uspehu sodelavca tudi sami nekaj od tega.

Plače, cene, kupna moč: Eden od ključnih faktorjev za odločanje za svojo kariero in življenje, je seveda tudi finančni aspekt. Statistično in praktično je jasno, da v Sloveniji s trdim delom še vedno ne moreš zaslužiti in prihraniti toliko kot lahko v bolj razvitem zahodnem svetu, v večini azijskih prestolnic in drugih prestolnicah tudi manj razvitih kontinentov. Konkretno lahko rečem, da je moja plača v Bruslju trikrat višja kot ta, ki bi jo za nominalno podobno delo prejel v Sloveniji. Ta številka seveda upošteva zelo naporno delo z velikim številom potovanj, nižjo davčno stopnjo, kot je ta pod katero smo obdavčeni v Sloveniji, zavedati se tudi moramo, da so stroški v Londonu, Parizu, Bruslju nekajkrat višji kot tisti v Sloveniji, na primer najemnina v Bruslju za stanovanje je trikrat večja kot v Ljubljani in tudi življenjski stroški so približno dvakrat višji. Pa vendar mlademu človeku, ki ima veliko energije in je pripravljen delati, četudi v napornem delavnem okolju, mu priložnost dela na primer v Bruslju, omogoča, da kljub višjim stroškom več prihrani, kot bi lahko doma. Dobro plačana stabilna služba omogoča mlademu človeku nekaj, kar mu je najbolj pomembno na začetku svoje kariere in življenja, da se lahko osamosvoji. Glede finančne stabilnosti, je sedaj situacija v Sloveniji nenaklonjena gradnji prihodnosti, kariere v Sloveniji, saj poleg vseh naštetih razlik, tudi možnosti zaposlitve za nedoločen čas skoraj da ni. Vse to vpliva na to, da se v zadnjih letih veliko mladih odloča za odhod v tujino.

Osebni in intelektualni razvoj: Ko je človek mlad in ima veliko energije, ter željo, da nekaj spremeni, da stvari bolje zastavi, ter da si zgradi kvalitetno življenje, je pomembno, da ga najprej družina in družba pri tem spodbujajo in mu pomagajo. V profesionalnem življenju mladi v Sloveniji tega primanjkuje. Mladi v Sloveniji imajo občutek, da ni pomembno kaj

študirajo, ker se pri tem tako ali tako ne bodo veliko naučili za življenje. Akutno v Sloveniji primankuje povezovanja med izobraževalnim sistemom ter gospodarstvom, javnim sektorjem ter civilno družbo na drugi strani. V Kanadi, na primer, nas je vodstvo nekaterih največjih severnoameriških podjetji v drugem letniku mojega študija ekonomije povabilo na srečanje, na katerem so nam predstavili svoje delo in izkušnje in znanje, ki ga iščejo, ter nam v zameno za, če bomo imeli dobre ocene in končevali študij v vseh rokih, ponudili štipendije, poletna pripravništva in dobro začetno plačo, seveda so mlade na tak način motivirali, da so bili pri študiju uspešni, hkrati pa so si sebi zagotovili dobre kadre, ki bodo v nadaljnje razvijali njihova podjetja. Ko sem se ob istem času želel vrniti v Evropo in sem na banki slovenije zaprosil za kredit, so mi rekli, da lahko dobim 1500 evrov za študij, ki je stal 30 000 evrov. Lahko bi šli še naprej v detajle. Tako pa sem se po raznih naporih uspel zadolžiti v ZDA, kjer imajo za uspešne študente, ki so sprejeti na pomembne svetovne fakultete posebne posojilne sheme, do 45 000 dolarjev na leto. V Angliji lahko mladi dobijo kredite brez obresti in brez vračanja, dokler ne dobijo prve službe. Takšnega strateškega razmišljanja v Sloveniji na žalost še ni. In tudi to je eden od razlogov, da se mladi odločajo in tudi ostanejo v tujini.

Stabilnost nasproti raztreščenosti: Po drugi strani tujina na področju življenjske stabilnosti in osebnega miru zagotovo, vam lahko povem po lastnih izkušnjah, predstavlja velik izziv. Lažje je ostati v svojem lastnem okolju kot pa se prilagajati, se učiti in spoznavati nekaj drugačnega. Ni vse med in mleko. Ustvarjanje družine je prav tako lažje v okolju, ki je domače, kjer zadeve dobro poznaš in kjer ni nevarnosti, da bi se ti ali tvoj partner čez nekaj časa želel preselit na drugo stran sveta ali pa v drugo mesto nekaj ur proč.

Potovanja in podobni napor: Tudi potovanja med domom in tujino za praznike in ob pomembnih življenjskih dogodkih ali celo smrti svojcev, so nekaj, kar lahko postane zelo naporno in za primer, kot je rekel gospod Janez Pucelj, to terja veliko naporov in celo smrtnih žrtev Slovencev na evropskih avtocestah.

Okolica in lepa slovenska krajina: Zagotovo je eden od ključnih razlogov zaradi katerih si Slovenci ne želimo izseljevati iz domovine dejstvo, da je Slovenija eden izmed najlepših ekosistemov na svetu. Doma smo lahko na majhnem koščku sveta, v nekaj urah lahko priča drugemu naravnemu čudežu, od morja do krasa, do prekmurskih ravnin, prekrasnih rek in visokih gora. Tega se vsi tukaj zelo dobro zavedamo. Z gotovostjo lahko trdim, da je ta dimenzija življenja lahko nekaj, kar Slovenci po svetu, poleg družine, najbolj pogrešamo.

Poskušal sem torej nanizati nekaj razmišljanj in misli, ki gredo po glavi mladim takrat, ko razmišljajo o tem, ali bi živeli in delali v Sloveniji ali v tujini, ali pa se nazaj enkrat vrnili.

Moje mnenje pa je, da bi moral vsak človek vsaj enkrat v tujino, ven iz svojega okolja. Ne bojmo se tega. Slišali smo o »kroženju možganov«. To da gre nekdo ven iz svojega okolja, je zelo pozitivno. Vprašanje je samo, da se ustvarijo pogoji, da se lahko nazaj vrnemo. Ker medtem, ko boš šel v drugo okolje, bo spoznal kako živijo in razmišljajo drugod. Izkušnja srečanj s tujimi ljudmi in življenja v tujini so neprecenljive za jasnejše in pravilnejše razumevanje lastne situacije, lastne identitete in realnosti in relativnosti svojih problemov. Od svoje osamosvojitve in od vstopa v Evropsko unijo imamo Slovenci veliko lažji dostop do tujine. Če koga zanima ali pa imate mlade, ki se za take priložnosti zanimajo, mi prostovoljno,

nepolitično v evropskem parlamentu pripravljamo mesečni pregled, priložnosti za štipendije, študij, izmenjave, pripravništva, učenja jezikov... zato, da bi mlade spodbudili, da gredo ven, to ne pomeni, da morajo zunaj ostati, vendar da gredo ven, da se nekaj naučijo, da se naša družba razvije, oplemeniti z možnostmi, ki jih imamo, katerih pred desetimi leti še nismo imeli. Izkušnje v tujini, lahko ključno vplivajo na to, da kvalitetno osebno rastemo, potem pa s temi izkušnjami prispevamo tudi k razvoju slovenske družbe. Ko nas bo dovolj, ki se bomo tega zavedali, bomo lahko skupaj, po mojem mnenju, zgradili boljšo Slovenijo in boljšo Evropo.

Hvala lepa.

Ciril Valant

Bil sem prav vesel slišati Uroša, ker ga poznam že od otroštva. Lahko bi začel brati, ampak mi je par stvari prišlo na misel. Najprej to, da bom jaz začel govoriti s srcem, ker imamo nekateri v Sloveniji monopol s srcem.

Pa sem si rekel, danes bomo videli različne ljudi, ki drugače razmišljajo. Velikokrat smo imeli željo priti v Slovenijo. Moja mama je Francozinja, moj oče pa Slovenec, zato malo slabše govorim slovensko, ampak v srcu sem pa Slovenec. Velikokrat, ko sem bil v Franciji, sem slišal poezijo Franceta Balantiča Sen o vrnitvi, ki pravi: »Ko boš tujina vso mi kri izpila, bo davna želja domov me vrnila«. Govoriti o vrnitvi v državo, v kateri jaz nikoli prej nisem bil. Zame sta bili dve možnosti, ali je to naivno, ali pa utopično dejanje, vrniti se v Slovenijo. Če je to naivno, potem slej ko prej pridemo do streznitve ali do propada ideje. Če je to utopično pa pomeni, da živimo naprej brez stikov z realnostjo. Ko sem prišel v Slovenijo sem bil malo naiven. Spominjam se, ko sem bil v slovenski skupnosti v Parizu, kako smo se lepo imeli, veselili, plesali, kdaj pa kdaj smo bili tudi zlobni, vendar med seboj. To je bila skupnost. Bili so lepi in žalostni trenutki, bili smo navezani drug na drugega, sočutni. Ko sem prišel v Slovenijo, sem bil prepričan, da bom vsega tega tudi tukaj deležen. Če si Slovenec, boš seveda moj prijatelj, sem si mislil. Vendar sem hitro spoznal, kaj so to prijatelji. Kmalu sem dobil službo v podjetju preventa? V Slovengradcu. Takrat sem mislil, da bom hitro napredoval, ker sem govoril slovensko, vendar je bila iluzija del vsakdana. Hitro sem spoznal, da moraš v Sloveniji imeti veze. Da ni čudno, da sta besedi »brez veze« tako sestavljeni. Slovenci so takšni: »Jaz poznam onega, ti poznaš drugega, super, torej bom jaz napredoval«. Jaz pa nisem poznal nikogar. Kljub temu pa sem čutil, da moram nekaj narediti in delati tukaj v Sloveniji, ne samo zaradi sebe, ampak tudi za vse tiste ljudi, ki so v Franciji. Čutil sem, kot da sem jaz njihov veleposlanik. Malo se veliko sliši. Ampak, sem si rekel: »Če mi bo uspelo v Sloveniji, bo to na nek način uspeh te skupnosti, bo to sad te skupnosti. Ta besedna zveza »brez veze«, v francoščini ne obstaja, v francoščini se reče nekejvfrancoščini, to je vse odvisno od tebe, vse odvisno od mene. To se pravi, da moramo Slovenci že tukaj spremeniti. Moramo se zavedati, da je vse odvisno od nas. Ne pa pričakovati, da če pa poznam strica iz odzadja, da bom jaz spremenil to državo. Mi smo kot rožice. Včasih jih je treba zaliti, jih pogledati, se zaljubiti. Če nimamo dovolj ljubezni do teh rožic, potem ovenijo in smo žalostni

in jih naslednje leto nočemo imeti več, ker smo tako žalostni. Vendar bodimo realni. Če znamo delat in vemo, da bo drugo leto spomlad, vemo da so lahko spet rožice.

Zakaj torej ostati v Sloveniji. To mi ni izziv. Živeti v Sloveniji, je moja pravica, ker sem Slovenec, ker se počutim Slovenec, ker mi je Slovenija lepa. Slovenija je tista država. Ko sem bil majhen, sem gledal očeta, kako se je zjokal, ko je videl prvič viseti slovensko zastavo in meni ni bilo vseeno. Danes se lahko takole družimo, trideset let nazaj pa to ni bilo možno, se tako pogovarjati, ker hočemo nekaj narediti, hočemo, da se naš narod spremeni. Želim vsem vam, da bi spoznali eno zelo pomembno stvar v mojem življenju. Kar mi je spremenilo življenje, je ko sem se spreobrnil. Prej sem hodil vsako nedeljo k maši ampak nisem živel resnično. In veste zakaj nas ne jemljejo tako resno v Sloveniji? Ker nismo dovolj resnični. Mi moramo živeti na tak način, da spoznamo, da je Jezus tisti, ki nas veže, da živimo tako, kot nas je Jezus naučil. Tisti humus, tisto zemljo, je treba zaliti s solzami, če ne se posuši. Treba je saditi rožice, če ne ni uporabna. Zato bodimo dobri med seboj, poslušajmo druge. In ko se boste vi iz tujine vrnili v Slovenijo ali v svoje dežele, spreobrnite se, bodite resnični, ker vas bodo takrat tudi drugače slišali. Pater Rupnik je rekel: »Vrednote niso zato, da jih samo branimo, ampak so zato, da jih živimo. One nas bodo ščitile. Živimo te vrednote, živimo ta humus, ki ga imamo. In ljudje nas bodo drugače jemali.

Federico Potočnik

Razmišljal sem, kaj če bi me prijatelj vprašal za nasvet. Ima zelo dobro plačano službo v tujini. Vprašal bi me, ali naj ostane v Sloveniji ali naj gre. To je zelo težko vprašanje. Ne vem, če bi mu rekel naj ostane. Ob enem pa se spomnim trenutka, kos sem jaz odhajal iz Argentine. Takrat sem jaz dobival pozive, pa zakaj greš, ostani, dajmo se boriti skupaj... vendar konec koncev, človek naj gre kamor želi, kjer bo uspel bolje razviti svoje potencialne. Zakaj pa ne. Če Slovenija tega ne spodbuja, ali ni, če objektivno gledamo, tudi prav, da jo zaradi tega kaznujemo, zato da se popravi in nam potem omogoči, da se vrnemo. V razmislek. Ker danes, konec koncev, ni tako težko oditi v tujino, to ni tako kot včasih, ko so naši stari starši morali zapustiti dom, danes se mi odločamo za to, da gremo v tujino. »Slovenija je moj dom brez mej, ker nosim te s seboj, kjer rod je moj, kjer sin je tvoj, tam si Slovenija«. Jaz nosim Slovenijo s seboj, jaz je ne rabim tako fizično, no seveda jo, ampak tam kjer je Slovenec, tam je lahko Slovenija. In tudi, če bi bili vsi vi okoli mene Rusi, potem jaz nisem nič manj Slovenec, sem kvečjemu več. Peter Opeka ni nič manj Slovenec, ker je sam na Madagaskarju. Tukaj so potenciali človeka, ker če imajo možnost, da se bolje razvijejo v tujini, zakaj pa ne. Dovolite mi, da citiram svojega očeta, ki mi je večkrat rekel: »Vsak človek pride tako

daleč, kot si sam zastavi«. Res je, da se nikjer ne cedita med in mleko, vendar se tudi pri nas ne, tudi pri nas je težko. Spraševal pa sem se, zakaj je pri nas težje kot drugje in sem prišel do tega, da vidim eno generacijsko razliko in eno geografsko razliko med samimi Slovenci. Generacije, ki so bile rojene pred drugo svetovno vojno in naša generacija, ki se je razvijala večinoma v samostojni državi, drugače razmišlja, kot tista generacija, ki se je rodila in razvijala v totalitarnem sistemu. Isti pojav se vidi pri Slovencih, kis o zapustili Slovenijo pred drugo svetovno vojno, in ki živijo v tujini, drugačna mentaliteta, drugačno razmišljanje. V bistvu je komunizem ali ne komunizem, je pač sistem, ki je ljudi polenil, ki je dajal stanovanje, dajal službo, nikomur ni bilo treba misliti. Ta pojav je zelo nevaren na dolgi rok, ker potem ustvarja družbo, ki ne razmišlja. Družba, ki ne razmišlja, ki se ne razvija, ki ne ceni truda, ki ne ceni učinka pri delu, to je družba, ki je obsojena na propad. In če mi tega ne bi ustavili, bi dejansko propadli. Jaz gledam na svoj položaj, na mladega človeka danes. Menim, da je okolje destimulativno. Jaz bom končal študij, bom visoko izobražen, ki ga je drago šolat, pa vendar je nekaj sto zdravnikov v Sloveniji brezposelnih. Skratka, potem se jaz vprašam, zakaj bi ostal in pogledam, kakšni bi bili davki, če bi jaz ostal tukaj, če skušam odpret podjetje, kaj vse zgubim, kaj kdorkoli izgubi kot študent ali pa potem kot podjetje, koliko težav ima, da sploh to vodi naprej, kakšno je okolje, ki je nastrojeno proti temu, da bi dejansko ustvarjal denar. Potem pogledam kvaliteto fakultet v primerjavi fakultetam v tujini. Moram reči, da nisem vedno tako navdušen, kot bi rad bil kot Slovenec. Tudi strokovnjaki, ki prihajajo iz teh fakultet, tako strokovnjaki, kot »strokovnjaki«. Če berete izmenjave pisem med dr. Jakličem in dr. Gorkičem, včeraj v Sobotni prilogi, lahko vidite, da se je strokovnost v Sloveniji zelo relativizirala, vsi smo strokovnjaki v vsem. Skratka potem se jaz vprašam, zakaj naj ostanem in si rečem, da domoljubje ni ravno dovolj. Obstaja en vic: »En gospod je v časopisu prebral: »plačajte svoje položnice z nasmehom«, in gre drug dan na banko in pride razočaran nazaj in reče ženi, pa veš, sem šel na banko, se široko nasmehnil, pa še vedno so hoteli denar«. In to je res, to da imam zastavo doma, to, da jaz znam slovensko, to, da to slovenstvo živim, pa tudi če sem sam, ali v skupnosti, to ni dovolj, tukaj je potreben manjši premik, ki bo šel iz tega, da smo objekti, ki pustimo državi, sistemu, komurkoli, da nam dela stvari, do tega, da postanemo subjekti, to se pravi, da mi delamo stvari. Ker potem mi prevzamemo odgovornost za, tisto službo, ki nam je ne da država, ampak jo sami ustvarimo, za tisto stanovanje, ki ga sami poiščemo, za tisti avto, ki ga sami izberemo. Ali pa za malenkostne odločitve, ki jih ne prelagamo na višje instance. In to, jaz mislim, da je ključno. Družba, ki postane subjekt, ki prevzame odgovornost za stvari, ki jih dela, za študij, ki ga bom izbral, ali je moj študij perspektiven ali ne, ker sam sprejem odgovornost za to, kar se bo kasneje zgodilo. V podmladku evropske ljudske stranke smo se pogovarjali o brezposelnosti mladih, kar je danes zelo pereča tema in eden od glavnih ukrepov se imenuje youth guaranty, to je shema, po kateri vsak mlad človek, po štirih mesecih od zaključka šolanja dobi ali neko pripravništvo, plačano ali ne, ali pa neko službo. To mu mora priskrbeti država. To je problem. Ker smo spet na istem, ker mi mladi spet čakamo, da bo država nekaj naredila. To na dolgi rok spet ni dobro, ker ti kot podjetnik ali pa kot strokovnjak, ti ne moreš čakati, da ti bo dal nekdo navodila, ker tista oseba, ki ti bo dala navodila, ni nujno, da je bolj sposobna od tebe. Socialni programi so kontraproduktivni. Ta shema, ki se trenutno uveljavlja ne bo ustvarila služb za mlade, ampak bo ustvarila samo odvisnike od države. Jaz pa nočem biti odvisen od države. Tudi gre poziv politiki, delno sebi, da je politika tam, da mi pomaga, da si

sam pomagam. Jaz potrebujem samo okolje, varno okolje, kjer bom jaz lahko začel svoje podjetje, ali si sam našel službo, si ustvaril potrebo, ki jo bom lahko tudi sam zapolnil. Tukaj, je treba verjeti v svoje sposobnosti, biti boljši, stremeti k nečemu boljšemu. Slovenski ekonomist Miha Mazzini veliko piše kako radi potolčemo tistega, ki pride višje, zato, ker smo navajeni na to vegetiranje, ki se že dolgo dogaja. Okrepiti je treba to vero v nas, ne v sisteme ipr, ker sami smo sposobni priti dalje. In jaz, kot mlad človek se mi zdi žaljivo, ko slišim, koliko bi se mladim moralo dati za delat. Samo mir mi dajte, da bom sam lahko začel delat. Ker če sam stremim k nečemu boljšemu, če sam stremim k boljšim kvaliteta, postajam boljši človek. Kot člen družbe postajam boljši člen družbe in družba postaja boljša. In to je tisto, kar bi jaz odgovoril mojemu prijatelju, da je kvaliteta družbe, ki ima potem potencial, ki ima možnosti za razvoj, ki spodbuja ljudi k temu da so boljši, k taki družbi se je vredno vrniti, v taki družbi je treba ostati. To želim, da Slovenija je, zato tudi po tem delam in vas vse spodbujam s konkretnimi stvarmi tudi temu pomagate, ker je Slovenija lepa in čudovita, ampak saj vidite, da nasmeh ni dovolj.

VPRAŠANJA

Robert F.

Za dr. Klemna Jakliča: Kako tujina gleda na slovensko pravosodje in kako presekat anarhijo, ki vlada v našem pravosodju.

In še to, vidim vas kot bodočega rešitelja slovenskega pravosodja.

Klemen Jaklič

Hvala lepa za vprašanje in te besede. Je težko vprašanje, vendar bom poskusil pojasniti, kaj tujina misli o tem. Jaz svojim kolegom na Oxfordu, na Harvardu stalno poročam o tem kaj se doma dogaja. Kaj se dogaja s pravno stroko, z univerzami. Ti ljudje nimajo samo mene, imajo tudi druge Slovence, ki so ravno tako uspešni, tudi na pravnem področju in jih tudi skrbi, ker nimajo kam teh ljudi dati, ker poanta teh velikih univerz je, da pridemo tja, se izobrazimo in pridemo potem nazaj v svoj brlog, potem pa si povezan s to univerzo. To je naravna pot, tako deluje večina drugih držav, take odnose imajo z Nemčijo, Izraelom... tako to funkcionira, pri Sloveniji pa to ne funkcionira in kolege zanima, zakaj ne in jaz jim vse to lepo razlagam in njihov odgovor je: »Vi boste uničili svojo državo«. Področje univerze, pravnega študija je predpogoj za kakršni koli pravosodni sistem. Vi ne morete izobraževati sodnikov, čisto konkretno, zgolj na področnih pravnih področjih, potem sodijo na podlagi teh področnih prav. Na koncu pa ustavno sodišče vse to razveljavi, ker uporablja čisto drug diskurs. Torej bi jih morali izobraziti tudi hkrati v ustavnem pravu, v ustavnosodni praksi, prej pravosodni sistem ne bo zaživel, to je sigurno. Kaj to pomeni, toliko in toliko primerov je vrnjenih nazaj na prvo stopnjo zato, ker so bile kršene te in one pravice dokazov... se pravi ustavni nivo. Sodniki pa po tem sploh niso sodili, ker niso izobraženi, ker niso poslušali ene ure predavanj o ustavnosodni doktrini. Pri nas je ustavno pravo nekoliko drugače zastavljeno, je teoretično in malo manj usmerjeno v prakso. Tako da je vprašanje pravnosodnega sistema odvisno od številnih faktorjev, eno od njih je kvaliteta visokega šolstva in prav tu je njihov odgovor ta, da bomo uničili svojo državo, ker ljudi, ki bi lahko prispevali k temu, ne pustite nazaj, preprosto jih ne integirate, zaradi različnih razlogov. Eden je lahko ideološki, pa recimo da tega lahko presežemo. Drugi pa je finančni; lahko si predstavljate, pogača je takšna in takšna, toliko in toliko ljudi imate na fakulteti, razdelijo si med seboj, kako bodo še nekoga sprejeli, če bo potem njihova pogača manjša. To je moja osebna izkušnja in razlog zaradi katerega, med drugim, ne gre. O tem bi lahko govorili še in še, to je samo izobraževalni vidik pravosodja, tu je še ogromno ukrepov, ki jih spremljam tekom vseh teh let študija, kako so druge države reševale sodne zaostanke. Mi nismo niti prvi niti zadnji, ki imamo sodne zaostanke. Države kot je Kanada, Kalifornija, pa ne samo to. Ogromno držav je, ki so imele sodne zaostanke, pred na primer dvajsetimi leti in so potem to po vsem uredile. Te ukrepe, ki se jih sprejema, recimo, postavili so standarde, koliko naj nek sodnik takih in takih primerov naredi na mesec, koliko v drugovrstnih primerih in tako naprej. Ti standardi so bili postavljeni na podlagi primerjave drugih podobnih držav, tako kot, da bi se mi primerjali z Nemčijo, Francijo, Veliko Britanijo in bi postavili standarde glede na to, koliko lahko naredijo sodniki tam. To bi bil zgolj začetek, potem pa bi nad temi standardi, ki so radikalno nižji kot v drugih zahodnih državah, bilo potrebno bdeti. V Kanadi so na primer, vsakega sodnika posameznika dali na drugo stran javnega časopisa in ga spremljali, koliko je v tem mesecu naredil, ali je naredil normo ali je ni. In tako so enostavno spodbudili, da se je ta delavna storilnost dvignila do te mere, da so rešili sodne zaostanke. To je samo en primer ukrepa, teh ukrepov je ogromno in so zelo učinkoviti, ampak jaz v vseh teh diskursih, katere sem slišal, še nisem v Sloveniji srečal nobenega. In sedaj gre moja kritika spet nad vse, žal moram tako reči, da smo imeli

različne vlade, ampak, da bi res sistematično pristopili k temu, na podlagi mednarodnih študij, da bi se ustvarila neka ekipa, ki bi to preštudirala, postavila te standarde in potem izpostavila te ukrepe, tega pa še nisem videl. Zakaj, ne vem. Nisem pravi naslovnik za to vprašanje. Je pa to še en vidik, še en razlog zaradi katerega pravosodje ne cveti ravno.

Tudi meni pravijo kakšni profesorji, večinoma so mi prej: »Ti imaš poslanstvo, ti moraš nekaj narediti, vsaj z univerzo, vsaj z univerzitetno situacijo, vi se morata skupaj vzeti in to razbiti, če ne je to tudi v škodo državi in ljudem«. Ko pa jim jaz povem, da je res, ampak jaz imam tukaj to za napisat, pa to knjigo pa ta članek, ki jih delam skupaj z njimi, jaz si bom v Sloveniji vse zobe polomil, lahko vzamem to za svoje poslanstvo, ampak si bom zobe polomil in tudi ne vem kako se bi to končalo, hkrati pa tega pomembnega dela, ki ga tukaj sedaj delamo skupaj, ne bom končal, potem pa mi odvrnejo: »Ja saj imaš prav, pusti vse«. Tako je realno.

Boštjan Kocmur:

vprašanje za dr. Klemna Jakliča: sodniška funkcija je dosmrtna, vsaj po do sedaj pravnem red. To se pravi, da je upanje za spremembe v tem, da mine generacija sedanjih pravnikov oz. sodnikov. Ali je tukaj, kakšna druga možnost za uravnavanje tega? Na podlagi pravnega reda sledijo tudi druge stvari, pravilnost v gospodarstvu, pravičnejša država kot taka. To se pravi, d je to ključnega pomen. Kakšne so torej možnosti, da bomo bolj veseli, kljub temu, da je treba položnice plačati?

Klemen Jaklič

Hvala lepa. Torej, čisto na kratko, da ne bom preveč časa vzel. V javnosti se zdi, da so sodniki nedotakljivi, ker imajo trajni mandat, ampak to ni čisto res, ker sodnik po sedanji veljavni zakonodaji, ne opravlja svojega dela v skladu z normo in tako naprej, lahko izgubi službo. Torej tukaj obstajajo variante za rešitev tega problema, tudi brez spreminjanja ustave glede trajnega mandata. K temu bi pa dodal to, da je tudi trajni mandat odprto vprašanje. Trajni mandat je pomembna varovalka za neodvisnost sodstva, ampak v res demokratičnih državah, kjer to res funkcionira. Če pa se ima prav sodstvo za rano demokracije, pa to gotovo pomeni, da je vprašanje trajnega mandata odprto. Da se moramo tudi o tem pogovarjati. Mislim pa, da je to rešljivo tudi brez tega, po veljavi zakona. Zato sem omenjal prej tisto normo, tisti člen, ki omogoča, da nekdo, ki ne opravlja svojega dela zgubi službo.

Branko Zorn:

Jaz pa bi se rad zahvalil za razmišljanja. Res zelo lepa pričevanja. Kakovost visokošolstva v Sloveniji ni dobra. Zelo smo rangirani glede ljubljanske univerze in vse kar je s tem v zvezi. Nihče pa še ni povedal, da je tukaj nekaj narobe, delajmo drugače, za kakovost. Glede ustavnega prava, malo nas je in koga bi to sploh zanimalo. Drugo pa je, kako sploh čakati na rešitev. Ena izmed rešitev je ta, da čakamo evropsko zvezo, ki z zakonom nekako ustanovi

neko zvezo ali pa nek način dela, ki nam ga naroči, da se ga moramo lotiti. Bom vzel zelo konkreten primer. Sem v medicini in delam v porodni sobi. Sem sem prišel petnajst let nazaj in želel vse prepričati, kako je dobro, da se olajša bolečina ženskam z eno epiduralo, anestezijo se to lepo počne. Izhajam iz francoskih bolnišnic, kjer so ženske imele v 75% primerih na razpolago to olajšavo. V moji porodnišnici, ki je ena izmed največjih v Evropi, je bilo do sedaj prepovedano govoriti o epidurali in šele nov zakon evropske zveze, bo sedaj na novo povedal, da je to treba delati. Drugi način, poleg evropske zveze, kot je rekel Žumer je, da mladi nujno pojdite ven, da vidite, kaj lahko popravimo, ampak potem se vrnimo. In ko mi Federico reče, da ne ve kaj bo, mu bom jaz povedal, da se ti moraš vrniti v to deželo, da boš spremenil zadeve, da ne bodo samo krogi ena dva tri po zvezi, ki odločajo o vsem in o vseh. Zaključil pa bi s tem. Ciril, a mi lahko poveš, kako vidiš razvoj tvojega podjetja, o tem nisi nič govoril.

Ciril

Jaz sem iz Maribora, kjer so trenutno težke razmere. Brezposelnost v širši regiji je dvajset procentna, tako da sem bil v bistvu prisiljen nekaj delati, ne bi rad ostal doma in živel od sociale. Srečeval sem se z dvema so podjetnikoma, ki imata tudi družine in smo se pogovarjali ali začnemo nekaj delati, ali pa pustimo vse. Preden se začnemo pogovarjat vedno molimo skupaj in enkrat med molitvijo, smo odprli sveto pismo in smo imeli en odlomek, kjer Bog prosi tri ljudi naj ponovno gradijo zid templja (druga Kroniška knjiga). Nas so te besede tako pretresle, da smo se odločili, da se bomo srečevali vsak petek. Sočasno pa je bila tista afero z nadškofijo. Mi smo že takrat gledali na grad Bednava, ki je bil lansko leto na javni dražbi in ko smo šli tja, so ljudje spraševali, koliko denarja bom dal, naj dvignem ceno in mi smo rekli ne. Tisti, ki pa bi dal najvišjo ceno, pa bi dobil stavbno pravico. To je kot meč z dobrim in slabim. Treba je z mečem rezat, ne smemo se pogajati, zato sem prej govoril o tej resničnosti. Ne se spustit. In so se ustrašili. So šli in mi smo dobili stavbno pravico, ki ima tudi podnajemnike; čebelarstvo združbo Slovenije, T-2 ni več, imamo pa njihovo anteno. Grad je v zelo slabem stanju. Zelo težko je delati s tem gradom in smo se zato odločili, da povabimo tujega investitorja, ki je dosegljiv in zainteresiran ampak v Sloveniji trenutno ni pogojev. Zato smo bili prisiljeni kaj drugega delati. V tem času, ko upamo, da se bodo zadeve malo uredile, smo začeli s piletnim centrom, se pravi za pilete. Septembra ob gradu odpiramo ta center in upam, da bo šlo v redu.

Federico:

Jaz sem hotel nekaj dodati o visokem šolstvu. Me vrača k temu, da smo postali družba, ki ne ceni odličnosti. Študentu se vse hitro konča, izgubi štipendijo, izgubi status, izgubi bone. Malenkosti, ampak jih je veliko. Kje je potem spodbuda nekomu, da je najboljši v razredu, kje je ta spodbuda za razvoj, ki naj bi ga delal. V Sloveniji je grdo govoriti o šolninah. Ampak smo med prijatelji in bi rad podelil kratko razmišljanje v zvezi s tem. Ko ti za nekaj plačaš, to bolj ceniš in ne boš dopustil, da profesor ne pride v razred, ker ga slučajno ni in je pozabil sporočiti, da ga ne bo. Ne boš dopustil, da te iz porodnišnice Ljubljana zdravnik vrže ven, ker ima gnečo in nima časa za študente. To se ne bi dogajalo, ti kot študent bi tudi več zahteval in tudi profesorji bi imeli pravico več zahtevati, ker bi bil nivo višji. Skratka, to je win-win

situacija. Zakaj pa ne bi uvedli kazni za tistega, ki ne konča v tistih štirih letih, da vsako leto kasneje plačuje, da je kot neka spodbuda za človeka, da se gre dalje. Visokošolsvo v Sloveniji je, iz prve roke povem, v težkem stanju, ni pa ničesar takega, česar se ne bi dalo popraviti. Glede na to, da prihajam iz države, kjer je veliko stvari narobe, lahko tukaj povem, da se da, da je resnično malo treba. Ampak to moramo narediti v kratkem roku, ker bo če ne prepozno.

Klemen Žumer:

Jaz bi samo rad komentiral glede Evropske unije in tega, kaj moramo narediti doma. Deset let že delam v Evropski uniji in vam povem eno stvar. Če se ne bomo sami sebe uredili, nas Evropska unija ne bo uredila. Se pravi, če hočemo, da se stvari v državi spremnijo, moramo najprej sami nekaj narediti doma. Evropska unija nam pri tem lahko pomaga, ima pa petsto milijonov ljudi, osemindvajset držav, ogromno različnih problemov. Preden se mi gor zmenimo za tako detajlno stvar, lahko to zelo dolgo traja, mogoče je to lahko celo prepozno za mnoge generacije v Sloveniji. Druga stvar je ta, da tudi če je Slovenija z vstopom v Evropsko unijo sprejela sto strani in več pravil v Evropi, ki so preverjeno dobra, ki so v drugih državah že stestirana in sedaj veljajo tudi pri nas. Nič ne pomaga, če imamo ta pravila napisana in sprejeta, če jih ne spoštujemo. Tukaj smo spet pri pravosodju, pri čemer se strinjam, da je to jedro, začetek, osnova. Če tam ne bo delovalo, nobena druga stvar ne more delovati. Kar pa je Klemen rekel, glede vračanja nazaj, se meni zdi, da je pomembno, da mi, ki smo mladi Slovenci po svetu, ki čutimo, da je nekaj za narediti, da iščemo konkretne načine, da se vrnemo domov. Ali pa, da od tam kjer smo, naredimo nekaj za Slovenijo. Jaz mislim, iz lastne izkušnje, od tam kjer sem, 1200 km severno od tukaj, narediti vsak dan čim več za Slovenijo. In mi vsi lahko naredimo, v Buenos Airesu, na Harvardu, kjerkoli ogromno za Slovenijo, mogoče celo več. Mislim, da smo trenutno v fazi slovenske tranzicije, kjer lahko nujno naredimo za Slovenijo več stvari iz tujine. Zato je bilo rečeno, da morajo Slovenci priti nazaj. Zakaj? Ker mi vidimo te mlade, ker mi vidimo kako so fajn, mi jih čutimo, te imajo res nekaj za dati, jaz sem res v to prepričan. Ampak veliko je Slovencev, ki delajo in so uspešni in lahko na svojem mestu nekaj naredimo. Ne samo na tak način, da pridite domov in sedite tukaj v Ljubljani pa bodite nezaposleni. Ampak bodite tam zaposlen, z dobrimi plačami in naredite nekaj za Slovenijo. Jaz vam osebno povem, a sem v tej fazi, ko intenzivno iščem način, da bi se vrnil nazaj v Slovenijo, tudi fizično. Potem pa samo še za zaključek, ko smo razmišljali o tem, kje bi se morale začeti stvari spreminjati. Eno je samostojnost, na osebnem nivoju. Vsak od nas se mora razvijati in najti način, da raste in če bo rasel, bo lahko naredil tudi nekaj za družbo, če bo nesrečen človek, ne bo mogel nič prispevati k okolici. Drugo je dom, vzgoja. Jaz mislim, da so družine tiste, ki morajo nujno mlade spodbujati in vzgajati za to, da bodo imeli neko nacionalno pripadnost, zavest, vrednote iz katerih bodo rasli. Dejstvo je, da brez vrednot nobena družba ne deluje. Nemška družba, kot pavšalen primer, je dobra, kjer je poštena in tam, kjer dela tako, kot je prav, zaradi tega imajo Nemci več denarja, kot ga imamo mi. To je sedaj malo tako na pavšal povedano, ampak vam lahko povem milijon primerov. Tretja stvar pa je šola, Cerkev, vzgoja, družbeni, šolski sistem, za katerega mi v Bruslju pravimo, da je v državah v tranziciji, e samo v Sloveniji, tisti del, ki je najmanj šel čez tranzicijo, tudi na Poljskem, Češkem, Slovaškem. Tam so stari pristopi najbolj ukoreninjeni in

se jih najtežje spreminja, tako to mi opazujemo iz Bruslja in je tukaj treba nekaj narediti. Ampak za to bo nekaj časa trajalo. Da bo Klemen prišel nazaj ali pa da bo prek Harvarda naredil svoj doktorski program, ali pa da bo Jurij Leskovec na Standfordu naredil program, ki ga je že in vpletel mlade Slovence, da bodo lahko prišli nazaj z dobro mrežo. Jaz tako gledam na to, da pridemo iz tujine nazaj, mislim, da bo prišel nek trenutek, ki ga moramo čakati, ne tako da sedimo, ampak aktivno čakati tudi na to, da imamo upanje, da se bodo stvari spremenile. In jaz vam povem, da se že spreminjajo. Slovenija nima alternative, kot da se odpira, da se uči jezikov, kot da nekaj naredimo v širšem kontekstu in da potem pridemo nazaj in da skupaj nekaj naredimo, stvari se dosti izboljšujejo, kot če bi bili še vedno ujeti na Balkanu. Hvala.

Sedaj pa še besedo Klemnu, ker je bilo o govora o pravu.

Klemen Jaklič:

Še na tisti del vprašanja, ko ste dejali, da mogoče pa ni dovolj interesa na ustavnem pravu. Mislim, da je nekoliko drugače, mi smo spremenili sistem, dobili smo ustavno pravo na vrhu, nad vsemi drugimi področji prava. Kar pomeni, da so vsa ta področja odvisna od ustavnega prava. To pomeni, da imamo kar na enkrat največjo potrebo po ustavnem pravu, če to hočemo, nas zanima ali pa ne. In to je lepo povedala prva garnitura ustavnih sodnikov, po osamosvojitvi, to so takoj videli, so rekli, da bi morali imeti na vsaki katedri še ustavnega pravnika, ker je vsako področje odvisno od ustavnega prava. To se med pravniki dobro ve, vsaj med tistimi, ki poznajo ustavno pravo. Ni to vprašanje, ali je zanimanje ali ne, mi to moramo imeti. Sicer nimamo ustavne demokracije v Sloveniji. Potem pa še glede besed Klemna in Federica, z vsem se strinjam, ampak na koncu bomo pristali na tem praktičnem problemu, ki sem ga izpostavil na začetku. Ne moremo kar priti in tukaj postaviti šotor in narediti veselico in reči, da bomo imeli kar neko fakulteto. S tem ne moreš konkurirati pravni fakulteti ali pa univerzi v Ljubljani, ki je dvakrat večja od Harvarda in Oxforda. To je monopolist prve kategorije. To je resen problem, kako to narediti. Ena varianta je, da se j razdeli na pol in naredi slovensko nacionalno univerzo in Ljubljanska postane lokalna univerza, kar že ime pove, je to radikalen poseg, ki brez referendumu ne gre. Druga varianta pa je preko teh shem, ki sem jih na začetku omenil. Brazilci so primer, to ni nek unikum pri nas, brazilska predsednica je prišla lani na Harvard in ni znala niti besede po angleško. To ni tako kot pri nas, kjer znajo angleško bolj slabo, ampak ona ni znala niti besede po angleško in je prišla s prevajalcem in so naredili harvardsko shemo za Brazilijo, kjer se profesorji menjajo, večina jih sicer pride iz Brazilije. Zagotovili so določena sredstva, to je gotovo njim lažje, zaradi ekonomske situacije. Na ta način so zagotovili kroženje možganov. To se pravi, da so brazilski profesorji nekaj časa v Braziliji, potem eno leto na Harvardu in potem spet nazaj v Brazilijo in tako naprej. Tako povežeš univerzo, to pa lahko storiš samo na en način. Univerza kot institucija se ne bo nikoli povezala z drugo univerzo, kot institucijo, samo ljudje na univerzah se povežejo, postanejo prijatelji med seboj. To je ta osebni stik. Že ničkoliko ljudi mi je reklo, da bi radi prišli pogledat v Slovenijo. Pa pridejo tudi razni akademiki in prinašajo znanje nazaj, tudi na področju ustavnega prava. Na koncu pa spet pridemo na ta problem, jaz sem ga že skušal premakniti, že zadnjih deset let, na koncu ni bilo posluha nikjer. Načeloma ja, pa so vsi govorili tako, kot mi danes govorimo, ampak ko je bilo pa treba

zagotoviti neka osnovna sredstva, jih pa kao ni bilo, če rečem tako, po naše. Bila so pa sredstva za vse te druge privatne kanale, pa tudi za javne seveda. Ti privatni so pa premalo močni, da bi konkurirali temu mastodontu, velikemu monopolistu. Nikoli ga ne bodo premaknili.

Federico:

Hvala torej Klemnu, Klemnu, Cirilu, Urošu in sebi za današnje prispevke. Časa za pogovor bo več kot dovolj, za danes pa smo z uradnim delom zaključili. Predajam besedo Barbari.

Nastopi

